

მიხეილ ბახტაძე

გენერალ ლუდენდორფის ერთი წერილის შესახებ

1918 წლის 12 ივნისს გერმანიის გენერალური შტაბის პირველმა გენერალ-კვარტირმაისტერმა, გენერალმა ერის ლუდენდორფმა წერილი გაუგზავნა უკრაინაში დისლოცირებული გენერალ ჰერმან ფონ აიჰზორნის საარმიო ჯგუფ „კიევის“ შტაბის უფროსს, გენერალ ვილჰელმ გრიონერს.

წერილი მეტად მნიშვნელოვან ინფორმაციებს შეიცავს და ნათელს ჰყენს გერმანიის ინტერესებს ზოგადად კავკასიასა და კონკრეტულად საქართველოში. სანამ ამ საკითხებს განვიხილავთ, მოკლედ შევეხებით ლუდენდორფისა და გრიონერის ბიოგრაფიის.

ერის ლუდენდორფმა (9/IV 1865 - 20/XII 1937) 1892 წელს დაამთავრა სამხედრო აკადემია. 1894 წელს გაიგზავნა რუსეთში რუსული ენის ცოდნის გაღმავებისა და სრულყოფისათვის. 1906 წლიდან ასწავლიდა ტაქტიკასა და სამხედრო ისტორიას აკადემიაში. 1908 წლიდან მუშაობს დიდ გენშტაბში. პირველი მსოფლიო ომის დაწყებისას ჯერ დასავლეთის ფრონტზეა, სადაც გამოჩენილი პირადი ვაჟაკობისათვის იმპერატორმა ვილჰელმ II-მ Pour le Merite-ს ორდენით დააჯილდოვა. 1914 წლის 21 აგვისტოს აღმოსავლეთ პრუსიაში მოქმედი მე-8 არმიის შტაბის უფროსად დაინიშნა. იმავე დროს არმიის სარდალი პაულ ფონ ჰინდენბურგი გახდა. მიუხედავად რუსეთის პირველი (სარდალი რენენკამპფი) და მე-2 (სარდალი სამსონოვი) არმიების რიცხობრივი უპირატესობისა, ჰინდენბურგმა და ლუდენდორფმა და სერიოზულ წარმატებებს მიაღწიეს (ტანენბერგთან მთლიანად გაანადგურეს სამსონოვის მე-2 არმია). 1916 წლის 29 აგვისტოს, როდესაც ჰინდენბურგი სავლელე შტაბის უფროსად, ანუ ფაქტობრივად გერმანიის შეიარაღებული ძალების მეთაურად დაინიშნა, ლუდენდორფი 1-ლი გენერალ-კვარტირმაისტერი¹ ანუ ფაქტობრივად გენერალური შტაბის უფროსი გახდა. შემდგომში ისინი

¹ ეს პოსტი სპეციალურად ლუდენდორფისთვის შეიქმნა.

ორივენი ერთად წარმართავდნენ გერმანიის არმიის ოპერაციებს პირველ მსოფლიო ომში. უფრო ზუსტად ლუდენდორფი წარმართავდა და ჰინდენბურგი ეთანხმებოდა.² ლუდენდორფი ნიჭიერი ტაქტიკოსი, ბრწყინვალე სტრატეგი და ამავე დროს შესანიშნავი ორგანიზატორი იყო. როდესაც მან დროებითი ზავის მძიმე პირობები შეიტყო, გერმანიის არმიას ბოლომდე ბრძოლა უბრძანა. 1918 წლის 27 ოქტომბერს იგი დაკავებული თანამდებობიდან გადააყენეს. მისი შემცვლელი გენერალი ვილჰელმ გრიონერი გახდა.³

ვილჰელმ გრიონერმა (22/XI 1867 - 2/IX 1939) 1896 წელს დაამთავრა სამხედრო აკადემია. 1912 წლიდან დიდი გენშტაბის სარკინიგზო განყოფილების უფროსია. პირველი მსოფლიო ომის დაწყებისთანავე დაინიშნა რკინიგზის საველე სამმართველოს უფროსად. მსოფლიო ომის უმძიმეს ვითარებაში შეძლო რკინიგზით გადაეყვანა 3 მლნ ჯარისკაცი და 860 ათასი ცხენი. 1916 წელს უმოკლეს დროში ჩაატარა რუმინეთის ფრონტზე ჯარების გადაყვანის უბრწყინვალესი ოპერაცია. 1917 წლის დეკემბრიდან XV სარეზერვო კორპუსის მეთაურია. 1918 წლის 23 მარტიდან 27 ოქტომბრამდე უკრაინაში დისლოცირებული გენერალ აიხზორნის საარმიო ჯგუფ „კიევის“ შტაბის უფროსია. პირადად მან დიდი დახმარება აღმოუჩინა პავლე სკოროპადსკის 1918 წლის 29 აპრილს, როდესაც ეს უკანასკნელი გეტმანი გახდა. 27 ოქტომბერს გენერალური შტაბის უფროსის პოსტზე შეცვალა ერიხ ლუდენდორფი (რომელთანაც 1916 წელს, როდესაც პრუსიის სამხედრო მინისტრის მოადგილე იყო, პატარა კონფლიქტიც კი მოუვიდა).⁴

ორივე გენერალი გერმანიის უმაღლეს სამხედრო ხელისუფალთა წრეს ეკუთვნოდა. აქედან გამომდინარე მათი ინფორმაციები მეტად სანდოა, ხოლო მოსაზრებები ძალზედ მნიშვნელოვანი.

წერილი შემდეგი შინაარსისაა:

კიევი, 12 ივნისი 1918 წელი. გენერალ გრიონერს. საიდუმლოდ.

ბათუმში მიმდინარე მოლაპარაკებების დროს, თურქეთის მთავრობის მიერ ამიერკავკასიის ფედერაციისათვის წაყენებულმა გადამეტებულმა მოთხოვნებმა ამიერკავკასიის ფედერაციის დაშლა გამოიწვია. საქართველომ დამოუკიდებლობა გამოაცხადა. საქართველოს მთავრობისა და ქართველი ხალ-

² ჰინდენბურგს „მარშალი თქვენ რას ფიქრობთ“ შეარქვეს, რადგან ყოველთვის, როდესაც რაღაცას შეეკითხებოდნენ, უკან მდგომ ლუდენდორფს მიუბრუნდებოდა – შენ რას ფიქრობო.

³ http://hrono.info/biograf/bio_l/ludendorff.php.

⁴ http://hrono.info/biograf/bio_g/groener.html.

ხის ოფიციალური სრულუფლებიანი წარმომადგენლები, ჩვენთვის მისაღები ფორმით, გერმანიის იმპერიასთან კავშირს ითხოვენ. ითვალისწინებს რა კავკასიაში არსებული ნელდელის უზარმაზარ მარაგებს, რომლებიც იმთავითვე ხელმისაწვდომი გახდება გერმანიის სამხედრო მრეწველობისათვის, გარდა ამისა ითვალისწინებს იმის შესაძლებლობასაც, რომ რუსეთის ყოფილი არმიის მრავალრიცხოვანი ქართველი ოფიცრებისა და ჯარისკაცების შემადგენლობიდან შესაძლოა მოქმედი ქართული არმია შეიქმნას, რომელიც საჭიროების შემთხვევაში გერმანიის მხარეს იომებს, გერმანიის უმაღლესმა მთავარსარდლობამ გადაწყვიტა: 1. ეთხოვოს გერმანიის მთავრობას ცნოს საქართველოს დამოუკიდებლობა. რუსეთის იმპერიის სხვა ნაწილებისაგან განსხვავებით, საქართველოსა და რუსეთის მთავრობის განსაკუთრებული სახელმწიფოებრივ-სამართლებრივი ურთიერთობის გათვალისწინებით, საქართველოს მიმართ ამის გაკეთება უფრო ადვილია. 2. შევეცადოთ რათა უახლოეს ხანებში დაიდოს ხელშეკრულება, ერთის მხრივ, ოთხ მოკავშირე სახელმწიფოსა⁵ და მეორე მხრივ, საქართველოს შორის. საქართველოს მსგავსად, გერმანიის სამშვიდობო დელეგაციის ხელმძღვანელთან გერმანიის რაიხთან კავშირის თხოვნები წარმოადგინეს სომხეთისა და ჩრდილოეთ კავკასიის მთიელების სრულუფლებიანმა წარმომადგენლებმა და ასევე ვოლგის, დონის, ყუბანისა და თერგის კაზაკთა ატამანებმა. შემდგომ ამოცანად დასახული უნდა იყოს მათი გაერთიანება ამიერკავკასიის ფედერაციასთან. თუ გერმანია საქართველოში ფეხს მოიკიდებს, შექმნის იქ პატარა, მაგრამ ეფექტურ გერმანულ არმიას და ყველას დაანახებს, რომ მზად არის დაიცვას თავისი ინტერესები კავკასიაში. თანდათან საქართველოს ავტომატურად შეუერთდებიან ახალი კავკასიური სახელმწიფოები და პერსპექტივაში სავსებით შესაძლებელია შევქმნათ გერმანიასთან მჭიდროდ დაკავშირებული კავკასიური ბლოკი, რომელიც გერმანიისათვის ძალიან მნიშვნელოვან როლს ითამაშებს. როგორც ომის დროს (ნელდელის მოწოდებისა და ეფექტური სამხედრო ძალის თვალსაზრისით), ასევე ომის შემდგომ (ეკონომიკური და სამხედრო თვალსაზრისით). ამჯამად არსებული პოლიტიკური სიტუაცია არ იძლევა შესაძლებლობას, რათა ეს ვრცელი პროგრამა მოსკოვში რუსეთის მთავრობას გავაცნოთ. ამჯერად ჩვენ საქართველოში პირველი ნაბიჯით დავკმაყოფილდებით. მე ვფიქრობ, რომ კაზაკებმა თავად უნდა გადადგან პირველი ნაბიჯი. გამოაცხადონ დამოუკიდებლობა და დაუკავშირდნენ უკრაინის მთავრობას, რათა მან ცნოს მათი დამოუ-

⁵ იგულისხმება გერმანია, ავსტრია-უნგრეთი, თურქეთი და ბულგარეთი

კიდებლობა და დაამყაროს მეგობრული ურთიერთობები. გერმანიის უმაღლესი მთავარსარდლობა კიევიდან კაზაკებს მიაწვდის საჭირო იარაღსა და ტყვია-წამალს (კაზაკურ რაიონებში, ტყვე გერმანელი ჯარისკაცების დაცვის საბაბით, კაზაკები ბოლშევიკების წინააღმდეგ უნდა შეიარაღდნენ). შემდგომში უმაღლესი მთავარსარდლობა კაზაკებსა და ჩრდილოეთ კავკასიელ ხალხებს იარაღითა და საჭურველით თბილისიდანაც მოამარაგებს. ამრიგად მომავალში თბილისი გახდება ის ცენტრი, რომლის ირგვლივაც გაერთიანდებიან ჩრდილოეთ კავკასიელი მთიელები და კაზაკები. რუსეთის სიტუაციის ყველა მცოდნე ერთიანია იმაში, რომ შემდგომში გარდაუვალია რუსეთისა და უკრაინის, როგორც ორი მონათესავე სლავი ხალხის, გაერთიანება. კავკასიური ბლოკი, რომლის შემადგენლობაშიც იქნებიან არარუსი ქრისტიანები, მუსლიმი თათრები, ბუდისტი ყალმუხები ანუ არასლავები, ამ დიდი სლავური ბლოკის კარგი საპირწონე იქნება. ერიხ ლუდენდორფი.⁶

საინტერესოა, რომ წერილი დაწერილია 12 ივნისს, ანუ საქართველოს ეროვნული საბჭოს მიერ დამოუკიდებლობის გამოცხადებიდან ორი კვირის თავზე. წერილიდან ირკვევა, რომ გერმანიის ხელისუფლებას საკმაოდ ნათელი, კარგად მოფიქრებული და შორს გამიზნული გეგმები ჰქონდა კონკრეტულად საქართველოსთან და ზოგადად კავკასიასთან დაკავშირებით.

საინტერესოა ლუდენდორფის სიტყვები, რომ „რუსეთის იმპერიის სხვა ნაწილებისაგან განსხვავებით, საქართველოსა და რუსეთის მთავრობის განსაკუთრებული სახელმწიფოებრივ-სამართლებრივი ურთიერთობის გათვალისწინებით, საქართველოს მიმართ ამის გაკეთება (იგულისხმება საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარება – მ.ბ.) უფრო ადვილია.“ რა შეიძლება აქ იგულისხმებოდეს? ჩვენი აზრით, „გეორგიევსკის ტრაქტატი“ და მისი დარღვევა რუსეთის მხრიდან, რაც ქართლ-კახეთის სამეფოსა და შემდგომ, მთელი საქართველოს დაპყრობაში გამოიხატა.

ასევე მეტად საინტერესოა საგულისხმოა გენერლის ფრაზა, რომ „ამჟამად არსებული პოლიტიკური სიტუაცია არ იძლევა შესაძლებლობას, რათა ეს ვრცელი პროგრამა მოსკოვში რუსეთის მთავრობას გავაცნო.“ ჩვენთვის ცოტა გაუგებარია, როგორ უნდა გაეცნოთ რუსეთისათვის ანტისლავური ბლოკის შექმნის საკითხი, ანდა საერთოდ რა საჭირო იყო მოსკოვის ხელისუფლების საქმის კურსში ჩაყენება. შესაძლოა, აქ იგულისხმებოდეს საბ-

⁶ К. фон. Ботмер. С графом Мирбахом в Москве. Дневниковые записи и документы за период с 19 апр. по 24 авг. 1918 г. РАН. Ин-т рос. истории. 2-е изд. испр. и доп. М. 1997.

ჭოთა ხელისუფლებისათვის არა რეალური გეგმის გაცნობა, არამედ მათთვის მხოლოდ გარკვეული სახისა და დოზის ინფორმაციის მიწოდება. მაგალითად, ინფორმირება იმის შესახებ რომ გერმანია საქართველოს დამოუკიდებლობის ცნობას აპირებდა.

როგორც წერილიდან ირკვევა, გერმანიისთვის მეტად მნიშვნელოვანი იყო კავკასიაში არსებული ნედლეულის მარაგები და ასევე შესაძლებლობა ძლიერი ქართული არმიის შექმნისა, რომელიც საჭიროების შემთხვევაში გერმანიის მხარეს იომებდა. სხვა წყაროებითაც ცნობილი იყო, რომ 1918-1921 წლებში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობას თავისუფლად შეეძლო ძლიერი რეგულარული არმიის შექმნა. საჭირო იყო მხოლოდ სურვილი და მონდომება, რომელიც სხვადასხვა, ობიექტური და სუბიექტური, მიზეზების გამო მაშინ მთავრობას არ აღმოაჩნდა.⁷ ერიხ ლუდენდორფის წერილიდან ნათლად ჩანს, რომ საქართველოს რეალურად გააჩნდა ძლიერი არმიის შექმნის პოტენციალი. გერმანიის გენერალური შტაბის პირველი გენერალ-კვარტირმაისტერი მეტად კარგად ინფორმირებული პროფესიონალი იყო და მისი შეფასება, რომელიც ობიექტურ რეალობას ასახვდა წარმოადგენდა, მეტად მნიშვნელოვანია.

წერილიდან აშკარად ჩანს, რომ გერმანიის ხელისუფლება ითვალისწინებდა რეალურ ვითარებას და საქართველოს მთელი კავკასიის სამხედრო-პოლიტიკურ ცენტრად აღიქვამდა. საქართველოს დამოუკიდებლობის ცნობას უნდა მოჰყოლოდა მისი მოკავშირედ მიღება გერმანიის, ავსტრია-უნგრეთის, თურქეთისა და ბულგარეთის სამხედრო-პოლიტიკურ ბლოკში. ეს იქნებოდა პირველი ნაბიჯი. შემდგომში კი, საქართველოს ირგვლივ გაერთიანდებოდა სამხრეთ და ჩრდილოეთ კავკასია და კაზაკებიც. ამ მიზნით, გერმანიის უმაღლესი სამხედრო ხელისუფლება თბილისიდან ჩრდილოეთ კავკასიელთა და კაზაკთა იარაღითა და საჭურველით მომარაგებას გეგმავდა. გერმანია მიზანმიმართულად ცდილობდა, რათა რუსეთის სამხრეთ საზღვრებთან გერმანიის მოკავშირე დიდი სამხედრო-პოლიტიკური ბლოკი შეექმნა, რომელიც გერმანიისთვის ძალიან მნიშვნელოვან როლს ითამაშებდა, როგორც ომის დროს (ნედლეულის მოწოდებისა და ეფექტური სამხედრო ძალის გამოყვანის თვალსაზრისით), ასევე ომის შემდგომ (ეკონომიკური და სამხედრო თვალ-

⁷ თავად გერმანელები თავაზობდნენ საქართველოს მთავრობას დახმარებას ორი ე.წ. „რკინის დივიზიის“ შექმნის საქმეში. რ. გაბაშვილი. რაც მახსოვს. „დაბრუნება“. ტ. 3. თბ. 1992, გვ. 225

საზრისით). ამ დიდი სამხედრო-პოლიტიკური ბლოკის ცენტრი კი საქართველო უნდა ყოფილიყო.

რა თქმა უნდა, ერთია, რას გეგმავდა გერმანიის უმაღლესი სამხედრო ხელისუფლება და, მეორე, რა სურდა თავად საქართველოს. რამდენად დათანხმდებოდა საქართველოს მთავრობა ყოველივე იმის აღსრულებას, რასაც გენერალი ლუდენდორფი გეგმავდა. საინტერესოა ერთი მომენტიც, 1918 წლის 26 მაისის დამოუკიდებლობის აქტით ცხადდებოდა, რომ „საერთაშორისო ომიანობაში საქართველო მუდმივი ნეიტრალური სახელმწიფოა“.⁸ ეს პუნქტი ფორმალურად ეწინააღმდეგებოდა გერმანიის უმაღლესი სამხედრო ხელისუფლების ზრახვებს, საქართველოს კავკასიის დიდი პროგერმანული ბლოკის მთავარ მონაწილედ ხილვის შესახებ. მიუხედავად ეროვნული საბჭოს განცხადებისა, რომ საქართველო ნეიტრალური ქვეყანა იქნებოდა, იმ დროს არსებული ვითარებიდან გამომდინარე ამის რეალურად შესრულება შეუძლებელი იყო. მიუხედავად საერთაშორისო ომიანობაში საქართველოს მუდმივი ნეიტრალიტეტის გამოცხადებისა, ჩვენ ფაქტობრივად თავიდანვე გერმანიის მოკავშირედ შევიქმენით და, როგორც ჩანს, ასევე აღიქვა ყოველივე „ანტანტამაც“, რისი დამადასტურებელიც იყო, ჩვენი აზრით, ინგლისის აშკარად ანტიქართული პოზიცია, რომელიც კავკასიაში მისი მოსვლისთანავე გამოაშკარავდა. მოვლენები რომ გერმანიის სასარგებლოდ განვითარებულებიყვნენ, ლუდენდორფის გეგმა, შესაძლოა, რეალურად განხორციელებულყო. ყოველ შემთხვევაში მოლიანად თუ არა, ნაწილობრივ მაინც, თუნდაც მხოლოდ სამხრეთ კავკასიის მასშტაბით, თუნდაც სახემეცვლილი ვარიანტით.

როგორც ვხედავთ, გერმანიას საკმაოდ სერიოზული მიზნები ჰქონდა კავკასიასთან მიმართებაში და მათში დიდ როლს სწორედ საქართველო თამაშობდა. არავინ იცის, როგორ განვითარდებოდა მოვლენები, გერმანია და მისი მოკავშირეები პირველ მსოფლიო ომში რომ არ დამარცხებულიყვნენ. ერთი რამის ვარაუდი ალბათ შეიძლება – გერმანიის გამარჯვების ან თუნდაც მისთვის მისაღები ზავის დადების შემთხვევაში, საქართველოსთვის ვითარება ალბათ უფრო კარგი იქნებოდა, ვიდრე ეს რეალურად შეიქმნა გერმანიის დამარცხების შემდეგ.⁹ თუმცა, ყოველივე ეს უკვე თეორიული მსჯელობის სფე-

⁸ ა. სილაგაძე, ვ. გურული. საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენა 1917-1918. თბ. 1998, გვ. 154.

⁹ ინგლისელი სამხედრო ისტორიკოსის ჰარი შევილდის აზრით, იმის თქმა, რომ 1919 წელს მსოფლიო იმაზე უარესი გახდა, ვიდრე 1914 წელს იყო, ნიშნავს, რომ მოვლენის აზრი არ გვენმის. რადგან მსოფლიო, რომელშიც გერმანია გაიმარ-

როს განეკუთვნება.

ჩვენთვის გენერალ ლუდენდორფის წერილი მნიშვნელოვანია იმით, რომ მასში ძალიან ნათლად და კონკრეტულად არის ჩამოყალიბებული გერმანიის ინტერესები საქართველოსთან მიმართებაში და კიდევ ერთხელ ფიქსირდება საქართველოს წამყვანი როლი რეგიონში.

Mikheil Bakhtadze

ABOUT THE LETTER OF GENERAL VON LUDENDORFF

Summary

On June 12, 1918 the first Generalquartiermeister of Military Headquarters of German Empire – General Erich von Ludendorff sent the private letter to General Wilhelm Groener. The letter preserves very important information about interests of German Empire in whole Caucasus and Georgia in general. Actually, German Empire was interested in following: Caucasian resources and creation of strong Georgian army. According to Ludendorff's point of view, Georgia was reckoned to be as a center of anti-Slavic movement and around her whole North and South Caucasus were have to be united. The first step towards that direction must have been the official acknowledgement of newly emerged Georgian state and soon after, that to sign bilateral treaty with Georgia alone. Treaty of the Central Powers and Georgia could have been the next step.